

Małgorzata Kubacka

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

 <https://orcid.org/0000-0001-5301-878X> malgorzata.kubacka@amu.edu.pl

CYFROWO NATYWNE CZY CYFROWO ZAGUBIONE? AKTYWNOŚĆ INTERNETOWA POLSKICH NASTOLATEK I NASTOLATKÓW W KONTEKŚCIE SPOSOBÓW WYSZUKIWANIA ORAZ OCENY WIARYGODNOŚCI INFORMACJI

DIGITAL NATIVE OR LOST IN THE DIGITAL WORLD? THE INTERNET ACTIVITY OF POLISH TEENAGERS IN THE CONTEXT OF SEARCH METHODS AND THE ASSESSMENT OF INFORMATION RELIABILITY

DOI: 10.24917/ycee.12131

Abstrakt:

Celem poniższego artykułu jest przedstawienie wzorów użytkowania Internetu przez nastolatki i nastolatków, ze szczególnym uwzględnieniem sposobów wyszukiwania i weryfikowania informacji w sieci. Praca opiera się na interpretacji danych dotyczących czasu spędzanego w Internecie oraz celów i sposobów korzystania z niego. W pierwszej części artykułu wspomniano o – krytykowanym w debacie akademickiej – koncepcie cyfrowej natywności. Następnie dokonano analizy zakresu, czasu i celów korzystania z Internetu. Wśród aktywności podejmowanych przez nastoletnie osoby dominują te zorientowane na rozrywkę, która, mimo że odgrywa ważną rolę w procesie rozwojowym, może prowadzić do błędnych przekonań związanych z praktykami korzystania z Internetu. Kolejną część artykułu poświęcono sposobom wyszukiwania i weryfikowania informacji. Choć wśród nastolatek i nastolatków wciąż popularne są tradycyjne metody wyszukiwania, młodzież używa wewnętrznych wyszukiwarek w mediach społecznościowych, ponieważ stara się ograniczyć nadmiar źródeł podczas znajdowania potrzebnych wiadomości i jest najlepiej obeznana z platformami społecznościowymi. Świadomość konieczności sprawdzania informacji w tej grupie rośnie, ale wciąż nie osiąga wysokiego poziomu. Ponadto, osoby nastoletnie stosują raczej powierzchowne metody weryfikowania internetowej wiedzy, co może narażać je na m.in.: bańki informacyjne, dezinformację i *phishing*. W tej perspektywie szczególne znaczenie ma koncentracja na tym, jak możemy przygotować młodzież do pełnienia roli świadomych użytkowników i użytkowników sieci oraz w jaki sposób dorośli mogą wspierać nawyki związane z aktywnością w Internecie. Potrzebujemy również danych mówiących więcej o faktycznych – a nie tylko deklarowanych – zachowaniach nastolatek i nastolatków w sieci.

Słowa kluczowe: nastolatki, Internet, cyfrowa natywność, cyfrowe nawyki.

Abstract:

The purpose of this paper is to present the patterns of Internet use by teenagers and adolescents, with a particular focus on the ways of searching and verifying information on the web. The work is based on the interpretation of data concerning the time spent on the Internet and the goals and methods of its use. In the first part of the article, I mention the concept of digital nativism, which has been criticized in academic debate. Then I analyze the scope, time, and goals of Internet use. Among the activities undertaken by teenagers, entertainment-oriented activities dominate, which, although they play an important role in the developmental process, can lead to erroneous beliefs related to the practices and goals of using the Internet. The next part of the article is dedicated to the methods of searching and verifying information. Although traditional search methods are still popular among teenagers, young people use internal search engines on social media because they try to limit the number of sources when finding the necessary information and are most familiar with social media platforms. Awareness of the need to verify information in this group is growing, but it still does not reach a high level. Furthermore, teenagers tend to use superficial methods of verifying online knowledge, which can expose them to information bubbles, disinformation, and phishing, among other things. From this perspective, it is particularly important to focus on how we can prepare young people to be conscious users of the network and how adults can support beneficial habits related to Internet activity. We also need data that tells us more about the actual—and not just declared—behavior of teenagers in the network.

Keywords:

Teenagers, Internet, Digital Natives, Digital Habits.

Wprowadzenie

Rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) stworzył przestrzeń dla wzmożonego zainteresowania tematyką dotyczącą nawyków korzystania z Internetu. Źródła tego zainteresowania mogą być zarówno niewinne, *stricte* poznawcze, wynikające z ciekawości, jak i utylitarne, zorientowane na biznesową optymalizację. Odpowiedzi na pytania o to, w jaki sposób nastolatki korzystają z sieci, z czego składa się ich aktywność w cyberprzestrzeni oraz jakie zagrożenia czyhają na młodych ludzi, poszukują nie tylko rodzice i wychowawcy, bezpośrednio zainteresowani tym, jak Internet wpływa na rozwój młodego człowieka, lecz także badacze akademicki, dla których istotne jest uchwycenie zjawiska w perspektywie pokoleniowej oraz makrostrukturalnej. Pytania te mobilizują również przedsiębiorstwa, które szukają sposobów na efektywne dotarcie do różnych grup docelowych i starają się wychodzić naprzeciw oczekiwaniom oraz preferencjom młodych konsumentów. Innymi słowy, liczne podmioty, mające odmienne motywacje, zainteresowane są tym, co i jak młodzież robi w Internecie, zwłaszcza że „cyfrowo natywne” pokolenia mogą różnić się w tym zakresie od pozostałych użytkowników. Czy tak jednak jest naprawdę?

Dotychczasowe analizy dotyczące aktywności internetowej osób młodych obejmują złożone zagadnienia dotyczące dwóch głównych obszarów. Pierwszy z nich dotyczy sposobów korzystania z Internetu (np. odwiedzane strony, czas spędzany w sieci i inne kwestie powiązane z technicznymi, materialnymi aspektami związanymi z korzystaniem z Internetu). Ten obszar można uznać za szczególnie cenny z biznesowej perspektywy, ponieważ pozwala kapitalizować obecność w sieci, z czego wynika jego popularność w badaniach użytkowników, ruchu internetowego, oraz rozwój zapotrzebowania na doskonalenie narzędzi analityki internetowej. Większość tych danych nie jest dostępna publicznie i znajduje się w posiadaniu przedsiębiorstw. Drugi obszar dotyczy interpretacji pozyskiwanych danych z badań naukowych, najczęściej w kontekście społecznym, w odniesieniu do kwestii powiązanych z: tożsamością, kształtowaniem więzi społecznych, socjalizacją zapośredniczoną przez media, uzależnieniami, twórczością, aktywizmem czy zanikiem tradycyjnego podziału na twórców i odbiorców treści (por. Sarowski, 2017). Ten drugi obszar ma szczególne znaczenie w pracach naukowych i wiąże się z długą tradycją badań aktywności internetowej młodzieży w Internecie (np. Filiciak i in., 2010; Siuda i Stunża, 2012) oraz szeroko rozumianej

roli Internetu w życiu społecznym i jego związków z innymi mediami (Batorski i in., 2006; Hofmokl, 2009; Jemielniak, 2019; Krzysztofek i Kurczewski, 2006; Leszczyńska, 2019; Szczepaniak, 2013). Kwestie dotyczące obecności osób nastoletnich w Internecie obejmują interdyscyplinarną problematykę, która wiąże się z: (1) socjologicznymi podstawami aktywności internetowej, takimi jak: styl życia, relacje rówieśnicze, Internet jako przestrzeń konstrukcji społecznych tożsamości i uczenia się, przemiany więzi oraz funkcjonowanie w erze cyfrowej (Boyd, 2014; Livingstone i Sefton-Green, 2016; Turkle, 2011); (2) aspektami psychologiczno-rozwojowymi, z uwzględnieniem kontekstu zdrowia psychicznego i emocjonalnego (np. kwestie uzależnienia od Internetu, zaburzenia depresyjne, FOMO) oraz zjawisk cyberprzemocy (Andrzejewska, 2014; Surina i in., 2022; Twenge, 2018; Uhls, 2016; Wąsowicz i Styśko-Kunkowska, 2014); (3) edukacją i kompetencjami cyfrowymi (Buckingham, 2007; Pyżalski i in., 2023), dostępnością do sieci (Livingstone i Helsper, 2007); (4) krytyką kapitalizmu cyfrowego (Couldry i Mejias, 2019). Wśród tematów poruszanych w ramach opisanych wyżej obszarów, szczególną rolę zajmują aspekty związane z praktykami internetowymi nastoletnich osób, w tym cele, sposoby wyszukiwania informacji w sieci oraz ocena wiarygodności treści. Aspekty te często stanowią dla badaczy podstawę do budowania wniosków dotyczących roli przestrzeni cyfrowej w życiu młodych osób.

Poniższy artykuł koncentruje się na prezentacji wzorów użytkowania Internetu (czas, cele) przez nastolatki i nastolatków, ze szczególnym uwzględnieniem sposobów wyszukiwania i weryfikowania informacji w sieci na podstawie dostępnych raportów i danych obejmujących okres ostatnich lat. Raporty zostały wybrane po przeprowadzeniu tematycznego przeglądu literatury, z uwzględnieniem kryteriów aktualności oraz ważności (nawiązania do wybranych wyników lub samych raportów w publikowanych artykułach naukowych). Do napisania pracy posłużyły przede wszystkim

dane, które powstały w ostatnich latach. Dotyczą one nastolatków, obejmują aspekty związane z praktykami korzystania z Internetu w zakresie celów, wyszukiwania i weryfikowania informacji. Analiza piśmiennictwa wskazała na zmiany w zakresie korzystania z sieci oraz na rozproszenie wyników dotyczących wzorów korzystania z Internetu wśród młodzieży. Pomimo podobieństwa wniosków, w polskich pracach brakuje pozycji opisujących cele korzystania z Internetu i sposoby weryfikowania informacji w oparciu o dane z publikowanych raportów i w perspektywie ostatnich przemian narzędzi wyszukiwania. Ponadto, nie wszystkie raporty (np. *Nastolatki 3.0*) zawierają szczegółowe interpretacje, które pozwalałyby na określenie społecznego znaczenia prezentowanych wyników. Praca ma na celu syntetyczną kompilację i interpretację wyników polskich badań, które, jak wynika z przeglądu literatury, są obecnie rozproszone w kilku źródłach. Towarzyszą jej pytania o to, jak (według najnowszych dostępnych danych dotyczących Polski) nastolatki szukają informacji w Internecie i jak je weryfikują oraz jakie są cele, czas i zakres korzystania z Internetu przez nastoletnie osoby. Kwestie te pozwalają na opisanie znaczenia i konsekwencji zmieniających się wzorców aktywności internetowej. Aktywność internetowa zaobserwowana w innych badaniach daje podstawę do dyskusji na temat przemian społecznych, które obejmują przeobrażenia sposobów myślenia o cyfrowej natywności osób nastoletnich. Pojawianie się nowych narzędzi (np. AI) wymusza zmiany praktyk oraz oznacza konieczność dalszego rozwijania kompetencji, zwłaszcza metaanalizy (wieloetapowej oceny treści, w tym podsumowań) oraz autoregulacji (dotyczącej nie tylko czasu korzystania z sieci i higieny cyfrowej, lecz także podejścia do gotowych podsumowań wyników wyszukiwania generowanych przez AI). Analiza dostarcza również informacji o tym, jakiej wiedzy w omawianym obszarze wciąż brakuje.

Wyszukiwanie w jakościowym przeglądzie tematycznym objęło najważniejsze polskie badania empiryczne (teksty i raporty) dotyczące

poruszanej problematyki i zostało przeprowadzone w bazach CEON, EBSCO oraz Google Scholar. Wyszukiwano przy użyciu następujących haseł i ich kombinacji: „nastolatki”, „młodzież”, „Internet”, „weryfikacja informacji”, „wyszukiwanie”, „korzystanie z Internetu”, „Polska”, „aktywność internetowa”. Podczas przeszukiwania baz i katalogów powtarzano wyszukiwanie z zastosowaniem filtrów (tam, gdzie było to możliwe), by ograniczyć przestrzenny i czasowy zakres badań. Zidentyfikowano ponad 300 rekordów za lata 2015–2025. Rekordy te zostały sprawdzone pod kątem powtórzeń oraz spełniania wcześniej ustalonych kryteriów: badania i wnioski obejmowały osoby nastoletnie (w wieku 11–19 lat), poruszały aspekty związane z aktywnością online (korzystanie z mediów społecznościowych, z Internetu), zwłaszcza wyszukiwaniem informacji, weryfikowaniem ich oraz sposobami i zakresem korzystania z Internetu przez nastoletnie osoby. Na podstawie przeglądu literatury wyróżniono pięć głównych tematów. Pierwszy z nich dotyczy czasu i intensywności korzystania z sieci. W dotychczasowych badaniach zaobserwowano trend związany ze zwiększaniem się czasu spędzanego w świecie wirtualnym. Młodzież spędza najwięcej czasu w mediach społecznościowych oraz na platformach streamingowych (por. Bigaj i in., 2025; Lange i in., 2023). Drugi temat dotyczy celu korzystania z Internetu. Wśród nastolatków obserwuje się przede wszystkim korzystanie z komunikatorów internetowych, nawet jeśli ci młodzi ludzie nie osiągnęli wymaganego wieku (13 lat) (Bigaj i in., 2025) – komunikacja z innymi, nastawiona na utrzymywanie i nawiązywanie kontaktów towarzyskich, może być jednym z głównych motywatorów obecności internetowej osób nastoletnich. Ponadto, obserwuje się wykorzystywanie Internetu do zdobywania wiedzy, rozwijania zainteresowań i rozrywki (Jachymek, 2024b; Lange i in., 2023). Trzeci temat obejmuje kompetencje cyfrowe, w szczególności w zakresie weryfikowania informacji. Badacze podkreślają konieczność dalszego edukowania młodzieży

w obszarze weryfikowania źródeł informacji (Pyżalski i in., 2023; Pyżalski i in., 2019), głównie ze względu na możliwe zagrożenia związane z bezpieczeństwem w sieci (Kłak, 2020) oraz na to, że nastolatki często deklarują ostrożność, ale raczej nie stosują narzędzi weryfikacji treści (Lange i in., 2023). Czwarty temat dotyczy wyszukiwania. Nastolatki preferują wyszukiwanie wizualne, oparte na treściach wideo w mediach społecznościowych (YouTube, TikTok) (Bigaj i in., 2025). Piąty temat związany jest z kwestiami dotyczącymi bezpieczeństwa młodych osób w Internecie oraz negatywnych skutków korzystania z sieci, głównie w kontekście uzależnień (Wojtkowska, i in., 2023) i problematycznego korzystania z Internetu (Tomczyk, 2019). Przegląd dostępnych i aktualnych studiów potwierdza, że poruszana tematyka wymaga pogłębionych badań, w szczególności jakościowych, oraz zastosowania sposobów analizy, które pozwalają wykroczyć poza deklaracje nastolatków (lub ich opiekunów). Przegląd ten wskazuje również na konieczność kontynuowania polskiej tradycji badań nad korzystaniem z Internetu oraz zaktualizowania wniosków z wcześniejszych studiów (Filiciak i in., 2010; Siuda i Stunża, 2012), a w szczególności uzupełnienia o aspekty związane z szybko zmieniającą się popularnością platform i o nowe rozwiązania technologiczne, w tym generatywną sztuczną inteligencję.

Cyfrowa natywność?

Internet spopularyzował się w naszym kraju pod koniec XX w. (Baran, 2013). Początkowo korzystanie z sieci obwarowane było licznymi ograniczeniami: usługi nie były dostępne w każdej części Polski, nie należały do tanich (to zmieniło się dopiero w 2004 r.), a przepustowość łączy była raczej niska. Obecnie najmłodsze osoby, które jeszcze pamiętają całą złożoność procesu rozwoju infrastruktury internetowej w Polsce (oraz liczne napięcia w sferze domowej, do których

prowadziło łączenie się z Internetem przez modem w latach 90. XX w.) przekroczyły 30. rok życia. Poprzednie pokolenia w dużej mierze same odkrywały możliwości i ograniczenia Internetu. Rozpowszechnienie dostępu do sieci wiązało się z tym, że wszyscy jej użytkownicy uczyli się rozumieć cyberprzestrzeń w tym samym czasie. Dopóki Internet był nowością, poznawanie go kuśilo, zwłaszcza że, jak głosi potoczne przekonanie, „było tam wszystko” – wszystko, czego wcześniej nie znano, do czego wcześniej dostęp był trudny lub nawet niemożliwy. Poprzednie pokolenia jako pierwsze obejmowały zaszczytne role domowych „ekspertów od komputera” i innym, często starszym od siebie, pomagały rozwiązywać typowe problemy nowego użytkownika. Współczesne nastolatki raczej nie mają już podobnych możliwości, zakres ich „eksperskiej” roli jest mniejszy, ponieważ sama technologia nie jest już taką nowością, jaką była w przeszłości. Nastoletnie osoby dorastają w warunkach powszechnej obecności Internetu i mówi się o nich, że są „natywnie cyfrowe”. Komputer, laptop, smartfon, stale dostępne łącze internetowe i platformy mediów społecznościowych są dla nich naturalnym składnikiem otoczenia i praktyk działania. Preferują obrazy, wideo, multitasking, są przyzwyczajone do szybkiego dostępu i natychmiastowych odpowiedzi. Biegłość techniczna jest przez nich utożsamiana z kompetencjami cyfrowymi (np. krytyczna ocena informacji, świadomość zagrożeń, tworzenie wartościowych treści) (por. Cicha i in., 2021). Nie oznacza to oczywiście, że nie wykorzystują Internetu do uczenia się, lecz raczej oznacza to, że ich praktyki wyszukiwania i weryfikowania informacji są związane z potrzebą szybkiego i łatwego znalezienia odpowiedzi na zadawane pytania oraz że istnieje konieczność, wskazywana również przez innych badaczy, rozwijania kompetencji cyfrowych i kompetencji korzystania z Internetu (Pyżalski i in., 2023).

Określanie młodzieży jako „cyfrowo natywnej” ma już jednak dość długą tradycję. Pojęcie cyfrowego tubylca (*digital native*) powstało

w 2001 r. i dotyczyło osób urodzonych po 1980 r., które dorastały w wieku informacji i dla których technologie cyfrowe są zwykłym elementem codzienności. Tekst założycielski, zawierający charakterystykę cyfrowych imigrantów i cyfrowych tubylców był cytowany ponad 45 tysięcy razy w Google Scholar (Prensky, 2001) i wywołał tak duże poruszenie w środowisku, że powstały nawet prace analizujące samą debatę dotyczącą generacji cyfrowo natywnej (Bennett i in., 2008). Liczne ujęcia krytyczne (np. Helsper i Eynon, 2010) zarzucały autorowi koncepcji brak dowodów na istnienie cyfrowych tubylców. Bez względu na złożoność tej dyskusji i obecność polemizujących podejść, nie sposób zaprzeczyć temu, że pojawienie się mediów cyfrowych doprowadziło do zmiany praktyk i sposobów funkcjonowania. Współczesne nastolatki to najczęściej dzieci pokolenia „cyfrowych tubylców”. To osoby wychowane przez tych, których sposób myślenia i działania uwzględniał już obecność świata wirtualnego w naszej codzienności. Dlatego też najbardziej prawdopodobna wydaje się teza o tym, że użytkowanie Internetu przez nastolatki i osoby dorosłe posiada zarówno pewien zakres cech wspólnych, jak i różnicujących. Niektórzy autorzy podkreślają głównie aspekty dotyczące różnic wynikających z wpływu aplikacji na tożsamość, intymność i wyobraźnię – obejmują one jednak przede wszystkim porównania do czasów sprzed rozwoju sieci (przed erą aplikacji) w kulturze zachodniej, a konkretnie w USA (Gardner i Davis, 2013). Tematyka ta jest obecnie bardziej złożona, a ponadto, ze względu na tempo zmian, praktyki internetowe szybko przeobrażają się i ulegają, jak wiele innych zjawisk nowoczesności, hybrydyzacji, co sprawia, że dane stają się nieaktualne, zaś jednoznaczne określenie różnic i podobieństw – coraz bardziej kontekstowe i intersekcyjne. Warto również wspomnieć, że – aby uniknąć nadmiernej generalizacji – konieczne jest poruszanie tego tematu w odniesieniu do zróżnicowania społecznego, dostępności czy cech społeczno-demograficznych konkretnych grup. Przegląd literatury wskazuje, że tego typu

danych wciąż raczej brakuje, zwłaszcza w Polsce (por. Krzyżak-Szymańska, 2019). W świetle analizowanych raportów (Bigaj i in., 2025; DataReportal, 2025; GUS, 2024; Jenkins, 2007; Lange i in., 2023; Pyżalski i in., 2019) najważniejsze różnice obejmują powody korzystania z Internetu (cele utylitarne, zawodowe – w przypadku osób dorosłych i cele tożsamościowe, społeczne oraz rozrywkowe – dla nastolatków) oraz czas korzystania z niego (raportowany dłuższy czas w przypadku młodzieży). Podobieństwa dotyczą z kolei multiplatformowości, czyli korzystania z wielu urządzeń jednocześnie (laptop, telewizor, smartfon), oglądania treści w formie wideo i korzystania z mediów społecznościowych (choć preferowane są różne platformy).

Zakres, czas i cele korzystania z Internetu

Korzystanie z sieci stało się naturalnym elementem naszej codziennej rzeczywistości. Wirtualna rzeczywistość dostarcza nie tylko rozrywki i zabawy, ale też informacji i wiedzy. Do Internetu zaglądamy, gdy chcemy coś przeczytać, sprawdzić, obejrzeć; gdy chcemy coś załatwić, kupić, coś komuś udostępnić, z kimś porozmawiać albo kogoś poznać. To miejsce, do którego kierujemy pierwsze kroki, jeśli czegoś nie wiemy, czegoś potrzebujemy lub gdy nie mamy pomysłu na spędzenie czasu. Obecność Internetu znaturalizowała się w naszym życiu i wydaje się, że nikogo już nie dziwi wybieranie sieci jako pierwszego w kolejności sposobu na „dowiedzenie się czegoś”. Zarówno korzystanie z Internetu, jak i dostęp do niego w Polsce mają charakter powszechny. Regularnie z sieci korzysta 88% Polaków w wieku 16–74 lat (GUS, 2024)¹. Według innych

źródeł, zakres ten może wahać się między 85% a 90% (DataReportal, 2025). Na systematyczny rozwój dostępu do technologii ICT w naszym kraju wskazują dane statystyczne. W Polsce wzrasta dostęp do szerokopasmowego łącza internetowego (95%, wzrost o ponad 6 p. proc. w porównaniu do 2020 r.). Ponadto, coraz więcej gospodarstw domowych posiada łącze internetowe w domu – w 2023 r. było to 93% (tyle samo, co średnia dla Unii Europejskiej), a w 2024 r. – już niemal 96% (GUS, 2024). Warto zwrócić uwagę, że w 2024 r. w gospodarstwach domowych z dziećmi odsetek ten był wyższy o ok. 6 p. proc. w porównaniu do domów bez dzieci, i wynosił 99,9% (GUS, 2024). W perspektywie tych danych nie będzie przesadą stwierdzenie, że każdy nastolatek ma dostęp do Internetu.

Współczesne nastolatki raczej nie pamiętają świata bez Internetu, nic więc dziwnego, że są określane mianem jego regularnych użytkowników i spędzają w nim mnóstwo czasu. Według raportu NASK-u² jest to już ponad 5,5 godziny dziennie w dni powszednie i ponad 6 godzin w dni wolne od zajęć szkolnych (Lange i in., 2023). Ponad 8 godzin dziennie z Internetu korzysta 12% badanych. Dane pochodzące z raportu Kantar³, przeprowadzone na reprezentatywnej

Szczegółowy opis metodologii badania opisany jest w zeszycie metodologicznym dotyczącym wskaźników społeczeństwa informacyjnego i badania wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych.

² Badanie NASK-u zostało zrealizowane w październiku i listopadzie 2022 r. metodą CAWI na populacjach nastolatków oraz ich rodziców i opiekunów prawnych. Zastosowano dwustopniowy dobór zespołowy obejmujący szkołę i klasę oraz warstwowanie w oparciu o dane statystyczne GUS i MEiN. Odpowiedzi uzyskano od 4984 uczniów (7 i 8 klasy szkoły podstawowej oraz 1 i 2 klasy szkoły ponadpodstawowej) oraz 1255 rodziców i opiekunów prawnych. Badania prowadzono w 160 szkołach we wszystkich województwach w Polsce. Wyniki opracowano z wykorzystaniem korekty wag metodą stratyfikacji *ex-post* (dla uwzględnienia płci oraz wieku). Badanie *Nastolatki 3.0* zostało uzupełnione analizą danych z badania *Mediapanel* (osoby w wieku 7–19 lat).

³ Dane pochodzą z badania zrealizowanego przez Kantar Public w marcu 2023 r. na zlecenie EY w formie

¹ Reprezentacyjne badanie ankietowe, realizowane przez ankietatorów metodą wywiadu bezpośredniego i telefonicznego oraz za pomocą ankiety internetowej w oparciu o dwustopniowy schemat doboru próby z warstwowaniem na pierwszym stopniu; 8100 ogólnej liczby badanych mieszkań w próbie zasadniczej.

grupie osób w wieku 10–17 lat w 2023 r., również wskazują na to, że młodzież dużo czasu spędza w przestrzeni cyfrowej, a ponadto, że czas spędzany przed ekranem wydłuża się wraz z wiekiem – dla 44% młodszych dzieci (10–13 lat) najczęściej jest to od 2 do 4 godzin, dla 29% starszych (14–17 lat) – to 4–6 godzin dziennie (EY Polska, 2023). Oznacza to, że starsza młodzież spędzała w 2023 r. nawet 1/4 doby w sieci, czyli o mniej więcej 2 godziny dłużej niż w 2014 r. (Lange i Osiecki, 2014). Nastolatki nie różnią się wiele w tym względzie od całej populacji – 6,5 godziny to średnia korzystania z Internetu dla osób od 16. roku życia w Polsce (DataReportal, 2025). Różnica pojawia się jednak w kontekście miejsca korzystania z Internetu – w domu rodzice korzystają z Internetu czterokrotnie krócej niż ich dzieci (ok. 1,5 godziny) (Lange i in., 2023). Warto jednak pamiętać, że omawiane tu wyniki pochodzą z odpowiedzi na pytania o to, ile czasu spędzamy w Internecie, co oznacza, że deklarowany i rzeczywisty czas mogą się różnić. Ponadto, w odmienny sposób zadano tu pytania rodzicom i dzieciom, co utrudnia porównanie deklarowanego czasu surfowania. Mimo pewnych słabości wynikających z metody badania, opisane dane mogą wskazywać na szersze zmiany w sposobie korzystania z sieci w całym społeczeństwie, które polegają m.in. na zwiększaniu się czasu spędzanego w Internecie. Sam czas aktywności internetowej nie pozwala jednak wiele powiedzieć o znaczeniach związanych z jakościowym wymiarem wspomnianej zmiany. Dlatego, oprócz kryterium ilościowego, należy uwzględnić również sposoby spędzania czasu w cyberprzestrzeni – dopiero różnice w sposobie korzystania z Internetu przez młodzież i innych użytkowników pozwalają na przedstawienie zjawiska w bardziej pogłębiony sposób.

W Polsce pierwszym najważniejszym powodem podejmowania aktywności w Internecie jest

wywiadów internetowych wspomaganych komputerowo (CAWI).

wyszukiwanie potrzebnych informacji. Na drugim miejscu znajduje się komunikacja, a na trzecim – rozrywka. Według raportu DataReportal (2025)⁴ najczęściej korzystamy z sieci po to, by wyszukiwać informacje (71%) [w szczególności: o produktach i markach (57%), instrukcji, jak coś zrobić (53%), o miejscach, wakacjach i podróżach (47%), o zdrowiu i produktach medycznych (39%)], by śledzić wiadomości i wydarzenia (60%), kontaktować się z rodziną (59%), zabić czas (ok. 55%), szukać nowych pomysłów i inspiracji (53%), oglądać wideo, seriale lub filmy (53%), słuchać muzyki (49%), zarządzać finansami i oszczędnościami (40%), grać w gry komputerowe (36%) i uczyć się (35%). Podobnie kształtują się wyniki badań GUS-u (2024): prywatnie korzystanie z Internetu najczęściej podejmowane jest po to, by czytać wiadomości, czasopisma, gazety (73%) oraz wysyłać wiadomości na komunikatorach (71%). Nieznacznie niższe wyniki uzyskały: wyszukiwanie informacji o towarach i usługach (69%), serwisy społecznościowe (61%), rozmowy (59%) i korzystanie z usług bankowych (57%). Powody korzystania z Internetu przez nastolatków nieco różnią się od wskazanych powyżej. Najważniejsze różnice dotyczą celu spędzania czasu w Internecie – według raportu NASK-u (Lange i in., 2023) nastolatki znacznie częściej robią to dla rozrywki, przede wszystkim dla słuchania muzyki (75%), oglądania filmów i seriali (46%), grania w gry online (42%); po to, by rozmawiać z innymi za pośrednictwem czatów i komunikatorów (64%). Korzystają również z Internetu do nauki – odrabiania lekcji (35%), przygotowania się do sprawdzianów i klasówek (16%), poszerzania wiedzy w ramach swoich zainteresowań, hobby (20%) i zdobywania wiedzy potrzebnej do szkoły (6%). Ze sklepów internetowych i serwisów aukcyjnych korzysta 15% uczniów i uczennic, czyta

⁴ Raport opiera się na danych zebranych przez Kepios, firmę analityczną specjalizującą się w analizie danych cyfrowych. Zastosowano różnorodne metody zbierania danych, w tym badania ankietowe, analizy danych z platform cyfrowych oraz współpracę z firmami zajmującymi się analizą danych.

wiadomości jedynie 7%, poczty e-mail używa 5%. Trafne i wciąż aktualne jest podsumowanie przedstawione we wcześniejszych badaniach: „Internet dla młodych osób to przede wszystkim kolejny kanał informacyjny posiadający paletę różnorodnych aplikacji i stron internetowych, służących szybkiej wymianie informacji, ale również źródło wspomagające procesy związane z uczeniem się i rozrywką” (Pyżalski i in., 2019, s. 35).

Czy rozrywka to problem?

Koncentracja na rozrywce i komunikacji nie musi być postrzegana negatywnie. Jak zauważa Karol Jachymek (2024b, s. 16): „Rozrywka sama w sobie może odgrywać w naszym życiu ważną rolę – może nas relaksować, pozytywnie wpływać na odczuwane przez nas emocje lub mieć silnie wspólnototwórczy potencjał”. Ponadto, nastolatki nie są zobowiązane, by korzystać z Internetu w celach utylitarnych tak samo, jak dorośli, ponieważ nie posiadają tych samych obowiązków, co tłumaczy niższe wyniki dotyczące wyszukiwania zorientowanego na usługi, konsumpcję i organizację czasu poza domem. Choć potrzeby zabawy i rozrywki dominują w tym okresie rozwojowym, nie oznacza to, że potrzeby rozwoju i nauki są mniej istotne (por. Smykowski, 2007). W tym miejscu pojawia się potencjalnie niebezpieczny lub szkodliwy trend związany z korzystaniem z sieci – wydaje się, że w nastoletnich umysłach (i w ocenie opiekunów) następuje utożsamienie Internetu z rozrywką, przyjemnością i czasem wolnym, na co wskazują: ograniczony zakres korzystania z niego w kontekście uczenia się, deklaracje używania go głównie w przestrzeni domowej w okresie popołudniowym i wieczornym oraz fakt, że w przypadku ponad połowy badanych uczniów i uczennic czas korzystania z Internetu jest ograniczany przez rodziców (Lange i in., 2023). „Siedzenie w Internecie” może stanowić nagrodę za wywiązywanie się z obowiązków szkolnych i domowych,

co słabo przygotowuje nastolatki do aktywnego korzystania z sieci jako narzędzia pracy w przyszłości. Cyfrową rozrywkę charakteryzuje brak jednorodności – niektóre jej formy mogą rozwijać, zaś inne – nie sprzyjać budowaniu kompetencji korzystania z sieci. Dla przykładu, tworzenie profili w mediach społecznościowych może wspierać kompetencje związane z autoprezentacją, ale też prowadzić do uzależniania swojego wizerunku od aprobaty innych (por. Andrzejewska, 2021). Innym przykładem mogą być gry komputerowe: niektóre gry mogą rozwijać selektywną uwagę, zdolność planowania i współpracy, ale nie wspierają krytycznego myślenia, niezbędnego dla oceny wyszukiwanych informacji (por. Granic i in., 2014). Zagrożeniem w tym kontekście będzie nie tylko słabe rozwijanie kompetencji niezbędnych w dorosłości (np. wyszukiwanie, selekcja i ocena informacji), lecz także powstanie i utrwalenie się błędnego przekonania o tym, że Internet służy przede wszystkim do zabawy i przyjemności, które zwrótnie może jeszcze bardziej utrudniać uzupełnienie tych kompetencji w późniejszym czasie. W tej perspektywie szczególne znaczenie ma namysł nad tym, co w ogóle rozumiemy przez aktywność w świecie cyfrowym, jakie przekonania stoją na przeszkodzie w korzystaniu z Internetu w świadomy i nieszkodliwy dla młodzieży sposób oraz jak możemy budować zdrowe nawyki (tzn. przynoszące więcej pożytku niż szkody) związane z użytkowaniem sieci – czyli dbać o higienę cyfrową. Według Raportu NASK-u wielu nastolatków korzysta z sieci w sposób dla nich szkodliwy, a nawet wskazujący na uzależnienie: dla przykładu, często zaniedbują swoje obowiązki szkolne (29%) i domowe (25%) ze względu na zbyt długie korzystanie z platform mediów społecznościowych. Nie chodzi więc o to, by młodzież nie korzystała z Internetu dla rozrywki, lecz o to, że świadome użytkowanie sieci znacznie wykracza poza tę sferę.

W piśmiennictwie pojawiają się głosy krytyczne wobec uznawanych za pewnik stwierdzeń o kulturze cyfrowej. Badacze zauważają, że debata

wokół praktyk medialnych młodzieży koncentruje się na zagrożeniach i pomija pozytywne aspekty, co w konsekwencji „może prowadzić do wielu przekłamań” (Jachymek, 2024a, s. 10). Argumentuje się, że narracje nie do końca odpowiadają realiom współczesności i sposobom korzystania z Internetu zarówno przez dorosłych, jak i przez nastolatki i nastolatków. Trudno jednak odmówić racji tym autorom, którzy starają się uczulać na negatywne strony związane z rozwojem i wszechobecnością kultury cyfrowej. Nie chodzi tu o to, że korzystanie z Internetu ma więcej negatywnych niż pozytywnych konsekwencji, lecz o konieczność poszukiwania podejścia empirycznego i koncepcyjnego, dzięki któremu możliwe będzie pokazanie zarówno minusów, jak i plusów zróżnicowanych sposobów korzystania z sieci. Najważniejszy powód obecnego w literaturze przedmiotu pesymizmu tkwi bowiem w tym, co wiemy na temat aktywności osób młodych w Internecie – a wiemy prawdopodobnie niewiele. Mimo licznych analiz i badań rodzice, pedagodzy czy badacze mają raczej ograniczony dostęp do wiarygodnego i całościowego obrazu aktywności cyfrowej młodych osób. Pełniejsze dane pozwalające powiedzieć coś więcej na temat wzorów korzystania z Internetu – czyli dane oparte na faktycznych zachowaniach nastolatek i nastolatków w sieci, a nie tylko na ich deklaracjach – prawdopodobnie mają jedynie wielkie (techno)korporacje wykorzystujące duże zbiory informacji (*big data*). Cała zaś działalność firm technologicznych zorientowana jest w pierwszej kolejności na optymalizację zysku i ekonomię uwagi, zaś dobro młodych osób, mimo że jest uwzględniane, często odgrywa drugoplanową rolę. To stwierdzenie nie jest jednakże równoznaczne z odrzuceniem i krytyką przeprowadzanych badań – pełnią one po prostu inną funkcję, dostarczając innych informacji i realizując odmienne cele. W tym sensie przy podejmowaniu decyzji, tworzeniu polityk i rekomendacji kluczowa jest świadomość różnic, możliwości generalizacji wyników oraz ograniczeń wynikających z decyzji metodologicznych.

Korzystanie z Internetu głównie dla rozrywki, choć nie musi być czymś nieodpowiednim lub szkodliwym, niesie za sobą pewne zagrożenia związane ściśle m.in. z komercjalizacją sieci. Dla lepszego zobrazowania tego argumentu posłużę się przykładem niedosłej współpracy między platformami YouTube i Instagram. W 2021 r. (dopiero w 2021 r.!) Google wyeliminowało możliwość kierowania i personalizowania reklam bezpośrednio do osób poniżej 18. roku życia (Culiford, 2021), jednak już 3 lata później okazało się, że spółka została oskarżona o zawarcie umowy z Meta – umowy, która dotyczyła kierowania reklam Instagrama do nastolatków korzystających z serwisu YouTube. Grupa docelowa w umowie została określona jako „nieznana”, ale według śledztwa dziennikarzy (Morris i in., 2024) Google miało wiedzieć, że pod słowem „nieznana” kryją się nastolatki w wieku 13–17 lat. Obecnie wiele wskazuje na to, że umowę zerwano, a Komisja Europejska bada szczegóły sprawy. Zaprzestanie targetowania reklam nie eliminuje jednak innych możliwości docierania do najmłodszych, np. płatnej współpracy z popularnymi wśród nastolatków influencerami i influencerkami (por. Iwanicka, 2022) albo kanałami na platformach mediów społecznościowych. Sposobów na dotarcie do młodych osób jest wiele, a samo zainstalowanie „kontroli rodzicielskiej” na telefonie czy laptopie może nie wystarczyć do tego, by uchronić nastolatki przed reklamami i treściami, których nie powinny oglądać. Odgórna kontrola ma również inne ograniczenia: odbiera sprawczość i możliwość samodzielnego decydowania o tym, jakich treści w Internecie unikać, co w przyszłości może (choć oczywiście nie musi) odbić się na osłabionej zdolności selekcji i krytycznego myślenia. Jej plusem jest jednak to, że uchroni młodą osobę przed oczywistymi, tzn. znanymi zagrożeniami w sieci (por. Dziekońska, 2024). W tym kontekście ważniejsze od samego stosowania narzędzi kontroli wydaje się podejmowanie działań, które poszerzają wiedzę i pełnią funkcję edukacyjną. Za przykład programu zorientowanego na te cele

bez nadmiernej koncentracji na negatywnych aspektach może służyć badanie EU Kids Online⁵ (Pyżalski i in., 2019), które było realizowane do 2020 r. na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i w którym dążono do zrozumienia wzorców, doświadczeń i praktyk korzystania z Internetu i nowych technologii internetowych przez dzieci i rodziców, z uwzględnieniem ryzyk oraz bezpieczeństwa.

Poza rozrywką, czyli wyszukiwanie i weryfikowanie informacji

Osoby nastoletnie zaczynały korzystanie z Internetu w momencie, w którym istniały już social media. Wiele z nich rozpoczęło swoją przygodę cyfrową od założenia konta na cieszących się wśród tej grupy dużą popularnością platformach społecznościowych i komunikacyjnych (Bigaj i in., 2025)⁶. Prawie 60% dzieci w wieku 7–12 lat korzysta z serwisów pomimo niespełniania kryterium wieku (13 lat), zwłaszcza z Messengera (38%), TikToka (32%) i WhatsAppa (31%). Facebook i Instagram są mniej popularne, ale wciąż

wykorzystywane (odpowiednio 24% i 12% – ten drugi wynik, choć dotyczy tylko Polski, dobrze uzasadnia powody, dla których Meta mogła chcieć promować Instagram na YouTube). Gracze wolą z kolei platformy Discord i Twitch. Dziewczęta preferują platformy wizualne i zorientowane na komunikację (TikTok, Instagram, Snapchat i Pinterest), zaś chłopcy – YouTube i Twitch, co ma związek z tym, że to właśnie oni częściej deklarują granie w gry komputerowe (Lange i in., 2023). Wśród młodzieży, czyli osób zdefiniowanych w badaniu *Internet dzieci* jako 15–18-latk, tylko 5% nie korzysta z mediów społecznościowych. Użytkowanie platform social media jest w grupie 7–18 lat bardziej intensywne w porównaniu do przeciętnych internautów. Podobny wniosek prezentują badania NASK-u. W 2023 r. 16% badanych uczniów i uczennic deklarowało, że niełatwo im wytrzymać bez mediów społecznościowych dłużej niż godzinę, a 1/4 respondentek i respondentów zgłosiła trudności z myśleniem o czymś innym niż platformy społecznościowe (Lange i in., 2023). Na temat tego, jakie znaczenie ma korzystanie z mediów społecznościowych przez młodzież i młodych dorosłych powstało już wiele prac (np. Iwanicka, 2022; Jungselius, 2024; Laszkowska, 2024; Leksy i Nowak, 2023; Wasylewicz, 2024), dlatego w tym miejscu skoncentrowano się na małym wycinku związanym z tym tematem, mianowicie na rosnącej roli wyszukiwania informacji za pośrednictwem tych platform i czerpania z nich wiedzy.

Według badania zrealizowanego przez ARC Rynek i Opinia metodą CAWI na grupie 612 osób między 15. a 19. rokiem życia, zgodnie z reprezentatywną strukturą płci i wieku, aż 75% nastolatków deklaruje, że umiejętności korzystania z nowoczesnych technologii, w tym z AI, mają znaczenie dla ich kariery zawodowej (Coca-Cola HBC Polska i Kraje Bałtyckie, 2023, s. 51). Współcześnie mamy do czynienia z „zalewem” informacji, dlatego jedną z ważniejszych kompetencji jest umiejętność selekcji i ewaluacji źródeł. To, w jaki sposób nastolatki wyszukują informacje

⁵ Badanie przeprowadzane z wykorzystaniem standardowego narzędzia badawczego EU Kids Online opracowanego w ramach międzynarodowego konsorcjum naukowego, z nowymi modułami dostosowanymi do aktualnych wyzwań. Odbywało się w klasach szkolnych w 90 losowo wybranych szkołach (losowanie wielostopniowe) i przeprowadzane było przez ankierów. Łącznie przebadano 1433 uczniów w wieku 9–17 lat, ale do analizy włączono 1249 ankiet.

⁶ Raport opiera się na analizie danych z badania Mediapanel z IV kwartału 2024 r., które jest realizowane przez Polskie Badania Internetu (PBI) i Gemius. Szczegóły dotyczące liczebności próby i dokładnej metody doboru próby nie są wprost podane w dostępnych streszczeniach raportu. Badane były osoby w wieku 7–12 lat oraz 14–18 lat. Według informacji wydawców dane do raportu zostały zebrane na podstawie badań prowadzonych z udziałem rodziców, nauczycieli i samych dzieci w szkołach podstawowych i średnich. Mediapanel jest uznawany za badanie reprezentatywne i przeprowadzone na dużej próbie użytkowników.

w Internecie czy robią coś, co może przygotować je do pełnienia roli świadomych użytkowników i użytkowników sieci, ma znaczenie nie tylko dla ich bezpieczeństwa, lecz również może obejmować zdolności i dyspozycje do efektywnego odnajdywania się w rzeczywistości najpierw szkolnej, a potem zawodowej. Firmy technologiczne dostarczające narzędzi wyszukiwania w przeglądarkach już od kilku lat martwią się o swoją przyszłość, co wiąże się ze zmianami preferencji i nawyków związanych z odnajdywaniem informacji w Internecie. TikTok i Instagram wypierają mapy oraz wyszukiwarkę Google i zaczynają być wykorzystywane jako główne miejsca, w których młodzi ludzie poszukują informacji (Perez, 2022). Ponadto rośnie rola wewnętrznych wyszukiwarek w aplikacjach sprzedażowych. Można przypuszczać, że te doniesienia wpisują się w szerszy trend związany z odwrotem od tradycyjnych metod wyszukiwania, które nastawione były na dużą liczbę wyników pochodzących z różnych źródeł, i przejściem do ograniczania złożoności oraz liczby źródeł wyników. Nie bez znaczenia jest również atrakcyjność wyników wyszukiwania w mediach społecznościowych – krótkie formy wideo, spopularyzowane przede wszystkim przez platformy, takie jak TikTok, są dla osób nastoletnich ciekawsze i łatwiejsze w odbiorze. Ponadto wyszukiwanie społecznościowe wymaga mniej wysiłku. Czy to jednak oznacza, że nastolatki porzuciły zupełnie tradycyjne sposoby wyszukiwania informacji w sieci?

Wyniki badań przedstawione w raporcie NASK-u (Lange i in., 2023) wskazują, że tradycyjne sposoby wyszukiwania wciąż są wykorzystywane przez większość nastolatków. Odrabiając lekcje lub ucząc się do zajęć czy sprawdzianów, uczniowie najczęściej poszukują wiedzy na YouTube (36%) i Wikipedii (36%) oraz w Google (59%). Odpowiedzi na pytanie o serwisy wykorzystywane do nauki mogą, do pewnego stopnia, odzwierciedlać polecenia rodziców, opiekunów i nauczycieli. Potwierdzeniem tego przypuszczenia może być fakt częstszego korzystania

z wyszukiwarek internetowych przez badane uczennice. Taka interpretacja wydaje się prawdopodobna, ponieważ, jeśli założymy, że młode osoby w jakimś zakresie odgrywają tradycyjne role płciowe, to dziewczęta mogą być bardziej skore do podążania za wskazówkami dorosłych niż chłopcy (dziewczęta stereotypowo uznaje się za „grzeczne” i „dojrzałe” – to drugie może też tłumaczyć większą popularność platformy YouTube wśród chłopców). Na dalszych miejscach wśród serwisów wspierających naukę znajdują się gotowe opracowania tematów: Odrabiamy.pl (27%), Sciaga.pl (20%), Bryk.pl (18%) i Brainly.pl (13%), a więc internetowe i bardziej rozbudowane wersje popularnych niegdyś „Ściąg”. Warto wspomnieć, że na popularności zyskują narzędzia AI, które są wykorzystywane do odrabiania zadań domowych, pisania wypracowań, tłumaczenia tekstów czy generowania pomysłów. Choć wnioski te nie są zawarte w danych z analizowanych raportów, to obserwacje wskazują na dominującą rolę sztucznej inteligencji w zdobywaniu wiedzy przez uczniów i uczennice. Niesie to wiele wyzwań dla systemu edukacji, zwłaszcza w zakresie metod oceny oryginalności prac uczniów oraz w obszarze rozwijania samodzielności w wyszukiwaniu i weryfikowaniu informacji. AI może również wspierać proces uczenia się, np. poprzez tworzenie quizów na podstawie treści podręczników lub zamiany tekstu na wideo, jednakże dla efektywnego wykorzystania tego narzędzia konieczne jest rozwijanie umiejętności krytycznej ewaluacji wygenerowanych treści. Młode osoby, wyszukując informacje, stają przed niezwykle trudnym zadaniem, które nie polega już tylko na umiejętnej syntezie wielu źródeł i ich ocenie, lecz przede wszystkim na podjęciu dodatkowego wysiłku w celu sprawdzenia poprawności informacji z AI Overview. W tym kontekście wyzwaniem edukacyjnym jest przekonanie młodych osób do używania AI jako narzędzia wspierającego uzupełnianie własnych pomysłów, a nie jako rozwiązania, które wykonuje pracę za nich. Ta sytuacja doskonale pokazuje przemianę związaną z natywną cyfrowością. Wcześniej

dominowały potrzeby umiejętności technicznej obsługi narzędzi, praktycznej wiedzy na temat tego, jak sprawić, by coś działało, oraz synteza i ocena wiarygodności źródeł, zaś obecnie nastolatki potrzebują umiejętności metarefleksji (ocena treści stała się podwójna: weryfikacja dotyczy podsumowań AI oraz źródeł, na podstawie których generowane są podsumowania) oraz autoregulacji (oparcie się pokusie, by używać wyłącznie łatwego, względnie dobrze działającego, gotowego rozwiązania i uzależniać od niego swoją kreatywność).

Według wyników badań z analizowanych raportów, wśród nastolatków coraz lepiej wypada sprawdzanie wiarygodności wyników wyszukiwania. Ponad połowa badanych deklaruje, że podejmuje próby weryfikacji autentyczności treści informacji zamieszczonych w Internecie (Lange i in., 2023), nieznacznie mniej (niemal połowa) badanych uczniów i uczennic twierdzi, że sprawdza, czy może ufać profilom/obserwowanym osobom w portalach społecznościowych oraz źródłom informacji. Jednak 31% deklaruje, że nie sprawdza wiarygodności informacji. Wiele wskazuje na to, że świadomość dotycząca problematyki wiarygodności wzrasta, co znajduje swoje odzwierciedlenie w badaniu NASK-u. Wyniki te ukazują także konieczność kontynuowania edukowania nastolatków na temat sposobów oceniania wiarygodności informacji. Ma to szczególne znaczenie, ponieważ 31% respondentów zgadza się ze stwierdzeniem, że jeśli informacje są przekazywane przez wiele osób i/lub mediów (portali informacyjnych, społecznościowych, stron internetowych) jednocześnie, to znaczy, że są wiarygodne. Tym samym 1/3 badanych uczniów i uczennic znajduje się w grupie podwyższonego ryzyka ulegania dezinformacji, zaś 21%, które w ogóle nie sprawdza wiarygodności informacji, z dużym prawdopodobieństwem uwierzy w nieprawdziwe wiadomości. Niepokojące może być również to, że prawie połowa (41%) nie przejmuje się sprawdzaniem wiarygodności zdjęć, co z kolei zwiększa ryzyko narażenia na np. *phishing*

(por. Popiołek i Sroka, 2019). Ponadto sytuacja zmienia się dynamicznie wraz z rozwojem nowych funkcji wspieranych przez sztuczną inteligencję. Jeszcze rok temu można było wskazać, że podstawowe wyzwanie stanowiło korzystanie z aplikacji AI do znajdowania treści i następnie sprawdzanie (lub brak sprawdzania) ich autentyczności i wiarygodności w innych źródłach. Obecnie, gdy popularne przeglądarki i wyszukiwarki posiadają funkcję wyszukiwania zintegrowaną z AI, jako pierwszy wynik wyświetlane jest automatycznie wygenerowane podsumowanie zapytania, często dla wyszukiwania, które już zostało spersonalizowane. Funkcje te doskonale odpowiadają na potrzebę ograniczania nadmiaru informacji, ale mogą jeszcze bardziej utrudniać ich weryfikowanie. Atrakcyjność AI Overview dla użytkowników potwierdza zanotowany spadek ruchu z Google na stronach internetowych (Karaś, 2025). W tym kontekście szczególnie ważne jest edukowanie młodych osób na temat uprzedzeń immanentnie wpisanych już nie tylko w (spersonalizowane) wyniki wyszukiwania, lecz także w podsumowania AI. Na podobną konieczność badacze zwracali uwagę już od dawna, argumentując, że nastolatki nie wiedzą, jak oceniać wiarygodność, a nawet, że mogą nie być świadome tego, jak bardzo stronnicze są informacje w sieci (Boyd, 2014, s. 183–192).

Badania NASK-u wskazują na dominującą rolę zaufania do źródła i autora jako kryteriów oceny wiarygodności informacji. Te wyniki wydają się spójne z trendem wyszukiwania społecznościowego, w którym dowód społecznej słuszności staje się główną (a czasem, niestety, jedyną) metodą weryfikacji. Dla 50% badanych ważne jest także to, że informacja pochodzi od osoby, którą znają, zaś dla 45% – to, że podane są źródła. Te wyniki pokazują przewagę metod weryfikacji, które uznaje się za raczej powierzchowne i mniej skuteczne niż np. portale *fact-checkingowe*. Współczesne nastolatki stoją przed bardzo trudnym zadaniem związanym z oceną wiarygodności informacji, a w ostatnich latach sprawy te skomplikowały się

jeszcze bardziej ze względu na rozwój sztucznej inteligencji. Problem z oceną wiarygodności mają nie tylko młode osoby, ale te są prawdopodobnie pierwszym pokoleniem, dla którego tradycyjne kryteria oceny wiarygodności informacji wymagają uzupełnienia, poszerzenia i jednoczesnego stosowania od najmłodszych lat. Nastolatki nie doświadczyły na sobie „historii” rozwoju oszustw internetowych, prawdopodobnie nie pamiętają łatwych do zidentyfikowania (bo oczywistych i nieudolnych) prób podszywania się pod kogoś lub wyłudzeń, które były popularne w przeszłości. Muszą nauczyć się weryfikować informacje szybko i radzić sobie z coraz doskonalszymi metodami oszustw internetowych. Muszą także wiedzieć, jak obsługiwać nowe narzędzia (w tym AI) i ze szczególną ostrożnością podchodzić do treści, które mogły powstać przy ich udziale. To zadanie jest niezwykle trudne, o ile w ogóle możliwe – o czym nastolatki dobrze wiedzą – 65% badanych uczniów i uczennic wskazuje, że w Internecie po prostu nie da się odróżnić prawdy od fałszu (Lange i in., 2023). Ciekawym mogłoby okazać się badanie jakościowe, dzięki któremu dowiedzielibyśmy się więcej o tym, jakie przekonania stoją za podobnymi wskazaniami predefiniowanych odpowiedzi w kwestionariuszach ankiet. Ze względu na brak źródeł możemy jedynie przypuszczać, że te odpowiedzi mogą być związane z poczuciem bezradności, rezygnacji albo rozwiniętym sceptycyzmem nastolatków. Należy również z dużą ostrożnością podchodzić do deklaracji dotyczących sprawdzania informacji w sieci, głównie ze względu na to, że nastolatki wiedzą, że jest to postępowanie oczekiwane przez dorosłych i coś, co zwyczajnie wypada robić, a to może prowadzić do zawyżonego raportowania podobnych zachowań. Wiele wskazuje na to, że motywacja do weryfikowania informacji może być osłabiana przez trendy związane z wyszukiwaniem wiadomości z użyciem AI oraz mediów społecznościowych. Dla osób nastoletnich zaufanie jest ważnym kryterium weryfikacji – jeśli więc ufają influencerom, a na to wskazują badacze

(Iwanicka, 2022), to szansa, że same dodatkowo sprawdzą uzyskaną wiedzę, raczej spada.

Podsumowanie

Przyczyny wzrostu czasu aktywności w Internecie mogą mieć różne źródła: dzięki postępującej cyfryzacji coraz więcej spraw „załatwiamy przez Internet”, bez wychodzenia z domu; choć obserwujemy zjawisko konwergencji, nowe media coraz częściej wypierają tradycyjne; rynek (zwłaszcza firmy technologiczne) dostrzegł potencjał w kapitalizowaniu naszej obecności online; zmieniły się również wzorce nawiązywania relacji, a tradycyjne sposoby komunikowania innym swojej tożsamości zostały uzupełnione o element kreowania swojego wizerunku w mediach społecznościowych. Internet stał się składnikiem codzienności i wypełnił jej znaczną część. Wiele aktywności zostało przeniesionych do sfery online, a alternatywne ścieżki dostępu do nich przestały istnieć lub zmieniły się w niszowe, ekskluzywne czy nawet osiągalne głównie dla uprzywilejowanych (doskonałym przykładem tej zmiany może być słuchanie muzyki z płyt). Internet, wcześniej kojarzony z egalitarnym dostępem do treści i marzeniami o równych możliwościach partycypacyjnych każdego członka społeczeństwa (Breindl, 2010), obecnie jest miejscem odtwarzania istniejących nierówności społecznych, miejscem generującym nowe formy zróżnicowania (Helsper, 2021). Sam dostęp do Internetu nie gwarantuje umiejętnego i skutecznego korzystania z zasobów cyfrowych, na czym zasadza się współczesna krytyka konceptu cyfrowej natywności. Podobnie demokratyzacja informacji w Internecie, będąca skutkiem przeniesienia tam tradycyjnych mediów (zob. Sitek, 2024), nie gwarantuje równego dostępu do informacji. Sposoby użytkowania sieci przez nastolatki oraz działania korporacji technologicznych (zwłaszcza w kontekście udoskonalania algorytmów i narzędzi AI) wskazują na konieczność ciągłego uzupełniania

i modyfikowania informacji w edukacji dotyczącej sposobów korzystania z sieci. Tradycyjne wyzwania edukacji medialnej – obejmujące m.in.: 1) umiejętność poszukiwania materiałów w różnych źródłach, komunikację czy też „umiejętność życia w kulturze konwergentnej i skomercjalizowanej” (Lisowska-Magdziarz, 2012, s. 147), 2) zmianę kluczowych kompetencji przyszłości (por. Ogonowska, 2022) czy 3) sposób funkcjonowania algorytmów i zbierania danych użytkowników (por. Ptaszek, 2019) – muszą zostać uzupełnione o tematy wynikające z rozwoju m.in. generatywnej sztucznej inteligencji.

Postępująca cyfryzacja i rozwój ICT wiąże się ze stale zwiększającym się czasem, który poświęcamy na aktywności online. Nastolatki również spędzają coraz więcej czasu w cyberprzestrzeni, szczególnie w dni wolne od zajęć szkolnych. Ich obecność w Internecie obejmuje przede wszystkim media społecznościowe i platformy streamingowe, które prawdopodobnie stają się dla nich ważnym źródłem wiedzy. Według przywoływanych badań, spora część aktywności internetowej nastolatków skoncentrowana jest na rozrywce. Nastoletnie osoby stosują raczej powierzchowne metody weryfikowania informacji, a wiedzy najprawdopodobniej poszukują tak, by ograniczać nadmiar źródeł. Ta strategia z pewnością pozwala uniknąć przebodźcowania informacjami, o których, zdaniem nastolatków, i tak nie jesteśmy w stanie powiedzieć, czy są prawdziwe. Ten wniosek wydaje się dość istotny z perspektywy rozwijania nawyków korzystania z sieci w duchu idei higieny cyfrowej (Adamowicz i Jurczyk, 2023). Według badań trudno bowiem jednoznacznie stwierdzić, czy korzystanie z Internetu ma więcej pozytywnych czy negatywnych skutków, ponieważ skutki te zależne są przede wszystkim od tego, jak nastolatki (i dorośli) korzystają z Internetu (Smahel i in., 2025). Koncentracja na treściach rozrywkowych może przynieść pozytywne rezultaty dla nastolatków, zwłaszcza jeśli uwzględnimy zmieniające się możliwości zarobkowania czy przemiany związane z postrzeganiem pracy

zawodowej i postawami wobec niej (np. czas i sposoby pracy, prognozy dotyczące rozwoju branży *entertainment*). Rozrywka i zabawa nie powinny jednak zastępować rozwijania kompetencji krytycznej ewaluacji, selekcji i wyszukiwania informacji w przestrzeni cyfrowej – bezdyskusyjnie kluczowych w dzisiejszym świecie nadmiaru wiadomości i uproszczonych syntez generowanych przez AI. Z tej perspektywy warto zwrócić uwagę na deklaracje co 7. nastolatka, który twierdzi, że w sieci robi to, co chce (Lange i in., 2023). Rodzice prawdopodobnie nie egzekwują zasad lub zwyczajnie nie traktują do końca poważnie konieczności rozwijania umiejętności korzystania z Internetu u swoich pociech. Źródła tej sytuacji mogą znajdować się w tym, że większość rodziców sama odkrywała Internet. W rezultacie, ponieważ nikt nie uczył ich korzystania z sieci – podobnej samodzielności oczekują od nastolatków. Wielu rodziców oczywiście omawia kwestie bezpiecznego surfowania i pomaga dzieciom w zdobywaniu kompetencji cyfrowych (Lange i in., 2023). Nie oznacza to jednak, że wspomniane tu przekonanie („dziecko samo się nauczy, tak jak ja”) może funkcjonować jako (częściowo) nieświadome albo milczące założenie towarzyszące domowej edukacji internetowej, związane z własnymi doświadczeniami „uczenia się Internetu”. Ten wymiar przemian cyfrowej natywności powinien zostać uwzględniony w programach edukacyjnych, których tworzenie i modyfikowanie rekomendują analizowane raporty. Czytając wybrane badania dotyczące osób nastoletnich, trudno oprzeć się wrażeniu, że wciąż istnieje potrzeba systemowego zdefiniowania tego, w jaki sposób dorośli powinni wspierać higienę cyfrową i zdrowe nawyki związane z użytkowaniem Internetu przez ich dzieci (w 2024 r. tego zadania podjął się NASK, tworząc serię publikacji dla wychowawców, rodziców, opiekunów i nauczycieli). Potrzebujemy również danych mówiących więcej o faktycznych, a nie tylko deklarowanych zachowaniach nastolatków i nastolatków w sieci. Badania pozwalające uzyskać podobne dane, zwłaszcza jeśli miałyby być

reprezentatywne i możliwe do uogólniania na całą populację młodych ludzi, mogą być bardzo kosztowne i trudne do zrealizowania. Bardziej ekonomiczną (i jednocześnie upodmiotawiającą) alternatywą mogą być studia partycypacyjne, np. połączone z warsztatami skierowanymi na rozwój biegłości w korzystaniu z wyszukiwania i na ewaluację wiarygodności informacji znalezionych online (por. Maitz i in., 2020).

Dostęp do Internetu to coś więcej niż tylko dostęp do technologii i wyszukiwanie informacji – Internet gwarantuje nam możliwości: dokonywania wyborów (np. konsumpcyjnych, ideologicznych, urzędowych), zdobywania wiedzy, komunikacji z innymi. Unikanie lub brak obecności internetowej łączone są ze specyficzną formą wykluczenia, nie tylko w kontekście dostępu do sieci i umiejętności korzystania z niej (wykluczenia cyfrowego), lecz przede wszystkim w wymiarze społecznym (izolacja). Istnieje również zjawisko opuszczania świata cyfrowego. Nastoletnie osoby radykalnie ograniczają korzystanie z Internetu, by uniknąć rodzicielskiego nadzoru lub podążać za ideami cyfrowego minimalizmu (tj. usuwanie aplikacji, ograniczanie swojej obecności na popularnych platformach, a nawet całkowity „cyfrowy detoks”, niejednokrotnie zarządzany odgórnie przez opiekunów, ale też coraz częściej stosowany samodzielnie przez nastoletnich użytkowników). Jednakże współcześnie praktycznie niemożliwym jest nie korzystać z Internetu i sprawnie wpisywać się w kryteria pełnego, dobrego życia obecnego w neoliberalnych narracjach o szczęściu i efektywności. Dostęp do Internetu może być utożsamiany z dostępem do społeczności, w których nastoletnie osoby uczestniczą, i dostępem do rozrywki, z której chętnie korzystają. Taka interpretacja może kierować w stronę wniosku, że gdy nastoletnie osoby twierdzą, że brak dostępu do Internetu wpłynąłby negatywnie na jakość ich życia i uczyniłby je mniej satysfakcjonującym (według ostatniego raportu NASK-u te nastolatki stanowią 40% badanych), to tak naprawdę wyrażają w ten sposób jedną z narracji obecnych

w dyskursie na temat roli doświadczeń wirtualnych w życiu współczesnego człowieka. Narracji, która, dodajmy, wskazuje na jedną ze sprzeczności w postrzeganiu roli cyfrowego świata – Internet nie czyni nas szczęśliwszymi ludźmi (por. Pénard i in., 2013), ale brak dostępu do niego może sprawić, że pocujemy się mniej szczęśliwi, co prawdopodobnie dotyczy nastolatków odciętych od sieci. Przemiany wynikające z rozwoju technologii, choć pozornie ułatwiają wyszukiwanie informacji i ocenę źródeł, mogą jednak działać też w sposób zupełnie przeciwny, a mianowicie wymagać zwiększonej refleksyjności, krytycyzmu i wkładania jeszcze większego wysiłku w znajdowanie wiarygodnej wiedzy w Internecie. Dlatego też kompetencje składające się na cyfrową natywność (w tym metaanaliza i autoregulacja) są kluczowe dla wspierania nastoletnich osób w rozwijaniu świadomej aktywności internetowej.

O pokoleniu dorastającym w warunkach powszechnej obecności Internetu mówi się, że jest „natywnie cyfrowe”. To stwierdzenie utarło się i służy jako proste wyjaśnienie wielu złożonych zjawisk i zachowań młodych osób. Dodajmy, że dzieje się tak od ponad 25 lat i już czas najwyższy, by zacząć mówić o zróżnicowaniu praktyk pokoleń „cyfrowych” (por. Bennett i in., 2008). Pojęcie cyfrowej natywności, jeśli nie zostanie powiązane z edukacją i rozwijaniem kompetencji korzystania z Internetu, stanie się pustym określeniem na sytuację obecności świata wirtualnego oraz łatwego dostępu do infrastruktury technologicznej, umożliwiającej korzystanie z sieci. Dla współczesnych nastolatków i nastolatek przestrzeń internetowa jest czymś, co istniało od zawsze, do czego dostęp jest łatwy, co działa raczej w sposób niestwarzający problemów i z czego naturalnie korzystają w ramach najczęściej ograniczanych przez swoich opiekunów. Niewykluczone nawet, że Internet stanowi dla nich niezbywalne prawo, zważając choćby na to, że osoby nastoletnie uzależniają swoje samopoczucie i zadowolenie od dostępu do sieci (Lange i in., 2023). Bycie „cyfrowo natywnym” oznacza współcześnie

spędzanie wielu godzin w sieci, wyszukiwanie informacji i konsumowanie treści dostarczanych przez algorytmy. Natywność cyfrowa nie oznacza jednak tego, że obecność w sieci przekłada się na zdolności technologiczne. Ten znany z rozważań innych badaczy aspekt warto rozwinąć o kwestię, która obecnie stanowi kluczową różnicę w kontekście tradycyjnego i krytycznego rozumienia cyfrowej natywności. Rozwój infrastruktury i narzędzi (np. AI) zmienia to, jakie potrzeby są w danym momencie najważniejsze. W czasach popularności konceptu cyfrowej natywności były to – w kontekście analizowanego tematu – umiejętności technicznej obsługi narzędzi, znalezienia i weryfikacji źródeł informacji. Obecnie – jest to wieloetapowa ewaluacja źródeł skompilowanych w postaci podsumowań AI (metaanaliza) i autoregulacja. Kompetencje techniczne wciąż są ważne, ale współcześnie cyfrowa natywność oznaczać może konieczność podejmowania działań ukierunkowanych na autoregulację i metaanalizę w zakresie szerszym niż jeszcze kilka lat temu. Innymi słowy – konieczne jest włożenie większego wysiłku w świadome wyszukiwanie i weryfikowanie informacji, ponieważ rozwijające się narzędzia technologiczne stwarzają pozór wykonywania za nas zadań wyszukiwania źródeł, ich syntezy i oceny w sposób dokładny i obiektywny. Ponadto dostarczają łatwych w odbiorze wyników i umożliwiają zmniejszenie nakładu czasu i trudu związanego ze zdobywaniem informacji. Tym samym pojawia się uproszczone przekonanie, wspierane przez narracje medialne, że AI pozwala zastępować kompetencje i skutecznie delegować pracę. Stąd też konieczne jest edukowanie nastolatków o etycznych sposobach używania AI oraz o tym, jak wykorzystywać AI w sposób, który nie pozbawia ich zdolności do twórczego, samodzielnego tworzenia pomysłów i wyszukiwania wiedzy. W perspektywie wspierania świadomego sposobu korzystania z sieci wspomniane kompetencje autoregulacji i metaanalizy łączą się również z koniecznością podejmowania większego wysiłku, często kosztem przyjemności. Nie chodzi

tu jednak już tylko o czerpanie przyjemności z rozrywki zapewnianej przez media cyfrowe, ale o konsekwencje zmian sposobu wyszukiwania informacji. Warto zaznaczyć, że weryfikacja informacji może, oczywiście w pewnym stopniu, zaburzać przyjemność z korzystania z Internetu, ponieważ wymaga przerwy od dopasowanych, spersonalizowanych, zszyntetyzowanych, łatwych w odbiorze treści; wymaga zatrzymania się, zaprzestania *dumb scrolling* i uruchomienia krytycznego spojrzenia. Wcześniej nie musieliśmy pokonywać podobnych przeszkód, ponieważ nie istniały łatwo dostępne narzędzia generujące podsumowania znalezionych informacji. Obecnie musimy nauczyć się tego, by z pozoru gotowe opracowania wyników wyszukiwań traktować jako początek pracy, a nie jej zwieńczenie. Przed podobnym wyzwaniem stają nie tylko osoby nastoletnie, lecz również dorosłe. Konsekwencją rozwoju nowych narzędzi (i związanych z nimi zmian praktyk użytkowania) jest to, że potrzebujemy umiejętności krytycznej i wieloetapowej metaanalizy oraz zdolności do opierania się przyjmowaniu uproszczonych podsumowań za obiektywne i prawdziwe (autoregulacji).

Bibliografia

- Adamowicz, K., Jurczyk, M. (2023). Higiena cyfrowa – wybrane sposoby i narzędzia do zarządzania czasem w przestrzeni wirtualnej przez uczniów i osoby aktywne zawodowo. *Wychowanie w Rodzinie*, 30(1), 107–127.
- Andrzejewska, A. (2014). *Dzieci i młodzież w sieci zagrożeń realnych i wirtualnych: Aspekty teoretyczne i empiryczne*. Difin.
- Andrzejewska, A. (2021). Aktywność młodzieży w mediach społecznościowych – perspektywa osobowa, społeczna i kulturowa. *Spółeczeństwo. Edukacja. Język*, 14(2), 87–100. [https://doi.org/10.19251/sej/2021.14.2\(7\)](https://doi.org/10.19251/sej/2021.14.2(7))
- Baran, D. (2013). Internet w Polsce. W: K. Pokorna-Ignatowicz (red.), *Polski system medialny 1989–2011* (s. 76–78). Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM.
- Batorski, D., Marody, M., Nowak, A. (red.). (2006). *Spółeczna przestrzeń internetu*. Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej „Academica”.
- Bennett, S., Maton, K., & Kervin, L. (2008). The ‘digital natives’ debate: A critical review of the evidence. *British Journal of Educational Technology*, 39(5), 775–786. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8535.2007.00793.x>
- Bigaj, M., Ciesiołkiewicz, K., Mikulski, K., Miotk, A., Przewłocka, J., Rosa, M., Załęska, A. (2025). *Internet dzieci. Raport z monitoringu obecności dzieci*

- i młodzieży w Internecie. Fundacja „Instytut Cyfrowego Obywatelstwa” oraz Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15.
- Boyd, D. (2014). *It's complicated: The social lives of networked teens*. Yale University Press.
- Breindl, Y. (2010). Critique of the Democratic Potentials of the Internet: A Review of Current Theory and Practice. *TripleC: Communication, Capitalism & Critique. Open Access Journal for a Global Sustainable Information Society*, 8(1), 43–59. <https://doi.org/10.31269/triplec.v8i1.159>
- Buckingham, D. (2007). Digital Media Literacies: Rethinking Media Education in the Age of the Internet. *Research in Comparative and International Education*, 2(1), 43–55. <https://doi.org/10.2304/rcie.2007.2.1.43>
- Cicha, K., Rutecka, P., Rizun, M., & Strzelecki, A. (2021). Digital and Media Literacies in the Polish Education System—Pre- and Post-COVID-19 Perspective. *Education Sciences*, 11(9), 532. <https://doi.org/10.3390/educsci11090532>
- Coca-Cola HBC Polska i Kraje Bałtyckie (2023). *Raport ESG 2023*. Pobrano z: https://poland-baltics.coca-colahellenic.com/content/dam/cch/poland-baltics/documents/esg_report2023_pl.pdf.downloadasset.pdf [dostęp: 20.06.2025].
- Couldry, N., & Mejias, U. A. (2019). *The costs of connection: How data is colonizing human life and appropriating it for capitalism*. Stanford University Press.
- Culliford, E. (2021, 10 sierpnia). *Google restricts ad targeting of under-18s*. Reuters. Pobrano z: <https://www.reuters.com/technology/google-restricts-ad-targeting-under-18s-2021-08-10/> [dostęp: 20.06.2025].
- Datere Portal (2025, 3 marca). *Digital 2025: Poland*. Pobrano z DataReportal – Global Digital Insights website: <https://datareportal.com/reports/digital-2025-poland> [dostęp: 20.06.2025].
- Dziekońska, J. (2024). Wychowanie cyfrowe dzieci i młodzieży zanurzonych w Internecie. Rodzicielskie strategie, przekonania i trudności. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 633(8), 48–60. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.8658>
- EY Polska (2023). *Ostrożni w sieci*. Pobrano z: https://www.ey.com/pl_pl/insights/ostrozni-w-sieci [dostęp: 20.06.2025].
- Filiciak, M., Danielewicz, M., Halawa, M., Mazurek, P., Nowotny, A. (2010). *Młodzi i media. Nowe media a uczestnictwo w kulturze. Raport Centrum Badań nad Kulturą Popularną SWPS*. SWPS.
- Gardner, H., & Davis, K. (2013). *The App Generation: How Today's Youth Navigate Identity, Intimacy, and Imagination in a Digital World*. Yale University Press. <https://doi.org/10.12987/9780300199185>
- Granic, I., Lobel, A., & Engels, R.C.M.E. (2014). The benefits of playing video games. *American Psychologist*, 69(1), 66–78. <https://doi.org/10.1037/a0034857>
- GUS (2024). *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce w 2024 roku*. Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Szczecinie. Pobrano z Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Szczecinie: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2024-roku,1,18.html> [dostęp: 20.06.2025].
- Helsper, E. (2021). *The Digital Disconnect: The Social Causes and Consequences of Digital Inequalities*. SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781526492982>
- Helsper, E.J., & Eynon, R. (2010). Digital natives: Where is the evidence? *British Educational Research Journal*, 36(3), 503–520. <https://doi.org/10.1080/01411920902989227>
- Hofmök, J. (2009). *Internet jako nowe dobro wspólne*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Iwanicka, A. (2022). Media społecznościowe i influencerzy w życiu nastolatków. *Edukacyjna Analiza Transakcyjna*, (11), 55–70.
- Jachymek, K. (2024a). Co jest złego w pozytywnym Internecie? O debacie wokół praktyk medialnych młodych osób. *Dzieciństwo. Literatura i Kultura*, 6(1), 10–24. <https://doi.org/10.32798/dlk.1359>
- Jachymek, K. (2024b). *Z nosem w smartfonie. Co nasze dzieci robią w Internecie i czy na pewno trzeba się tym martwić?* Wydawnictwo Agora.
- Jemieliński, D. (2019). *Sociologia Internetu* (wyd. 1). Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Jenkins, H. (2007). *Kultura konwergencji: Zderzenie starych i nowych mediów* (M. Bernatowicz, M. Filiciak, tłum.). Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Jungselius, B. (2024). A scoping review of current research on social media use among children and adolescents. *Discover Psychology*, 4(1), 116. <https://doi.org/10.1007/s44202-024-00226-2>
- Karaś, G. (2025, 16 czerwca). To koniec Internetu. Google i AI właśnie zabijają sieć, jaką znam od lat. Pobrano z PC Format: <https://pcformat.pl/to-koniec-internetu-google-i-ai-wlasnie-zabijaja-siec-jaka-znam-od-lat,7168292787834272a> [dostęp: 21.07.2025].
- Kłak, E. (2020). Wykorzystywanie Internetu przez dzieci i młodzież – pozytywne i praktyczne aspekty oraz zagrożenia. *Kultura – Przemiany – Edukacja*, 8, 193–203. <https://doi.org/10.15584/kpe.2020.8.14>
- Krzysztofek, K., Kurczewski, J. (red.). (2006). *Wielka sieć: E-seje z socjologii Internetu* (wyd. 1). Trio.
- Krzyżak-Szymańska, E. (2019). *Charakterystyka zjawiska problemowego używania internetu oraz telefonu komórkowego przez młodzież uczącą się z niepełnosprawnościami intelektualnymi w stopniu lekkim. Raport końcowy*. Pobrano z: <https://kcpu.gov.pl/wp-content/uploads/2022/11/charakterystyka-zjawiska-problemowego-uzywania-internetu-oraz-telefonu-komorkowego-przez-mlodzi-z-uczac-sie-z-niepelnosprawnoscia-intelektualna-w-stopniu-lekkim.pdf> [dostęp: 23.06.2025].
- Lange, R., Osiecki, J. (2014). *Ogólnopolskie badanie nastolatki wobec Internetu realizowane na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka i NASK przez Pedagogium WSNS, w okresie maj–czerwiec 2014 r.* NASK, pedagogium, Rzecznik Praw Dziecka.
- Lange, R., Wrońska, A., Ładna, A., Kamiński, K., Błażej, M., Jankiewicz, A., Roślaniec, K. (2023). *Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów i rodziców*. NASK – Państwowy Instytut Badawczy.
- Laskowska, M. (2024). Medialne lustra: Jak media społecznościowe mogą odzwierciedlać i kształtować zachowania oraz postawy moralne dzieci. *Przegląd Więziennictwa Polskiego*, 343–362. <https://doi.org/10.52694/ThPSR.2024.2.16>
- Leksy, K., & Nowak, K. (2023). Media społecznościowe jako źródło (o)presji związanej z wizerunkiem ciała użytkowników w okresie wczesnej dorosłości. *Studia Edukacyjne*, (71), 43–60. <https://doi.org/10.14746/se.2023.71.3>
- Leszczyńska, E. (2019). *Polacy w sieci: Analiza przemian użytkownika internetu*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Lisowska-Magdziarz, M. (2012). Edukacja medialna. Pytania, postulaty, program badawczy. *Zeszyty Prasoznawcze*, 4(212), 134–150.
- Livingstone, S., & Helsper, E. (2007). Gradations in digital inclusion: Children, young people and the digital divide. *New Media & Society*, 9(4), 671–696. <https://doi.org/10.1177/1461444807080335>
- Livingstone, S., & Sefton-Green, J. (2016). *The Class: Living and Learning in the Digital Age*. New York University Press. <https://doi.org/10.18574/nyu/9781479884575.001.0001>
- Maitz, E., Maitz, K., Sendhofer, G., Wolfsberger, C., Mautner, S., Kamolz, L.-P., & Gasteiger-Klicpera, B. (2020). Internet-Based Health Information–

- Seeking Behavior of Students Aged 12 to 14 Years: Mixed Methods Study. *Journal of Medical Internet Research*, 22(5), article e16281. <https://doi.org/10.2196/16281>
- Morris, S., Murphy, H., & McCarthy, H. (2024, 8 sierpnia). Google and Meta struck secret ads deal to target teenagers. *Financial Times*. Pobrano z: <https://www.ft.com/content/b3bb80f4-4e01-4ce6-8358-f4f8638790f8> [dostęp: 23.06.2025].
- Ogonowska, A. (2022). Od intrygi i spisku do zagrożeń hybrydowych. Nowe kompetencje i edukacja medialna w cyberkulturze 3.0. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis | Studia de Cultura*, 14(1), 7–22. <https://doi.org/10.24917/20837275.14.1.1>
- Pénard, T., Poussing, N., & Suire, R. (2013). Does the Internet make people happier? *The Journal of Socio-Economics*, 46, 105–116. <https://doi.org/10.1016/j.socrec.2013.08.004>
- Perez, S. (2022, 12 lipca). Google exec suggests Instagram and TikTok are eating into Google's core products, Search and Maps. Pobrano z: TechCrunch: <https://techcrunch.com/2022/07/12/google-exec-suggests-instagram-and-tiktok-are-eating-into-googles-core-products-search-and-maps/> [dostęp: 23.06.2025].
- Popiołek, M., & Sroka, K. (2019). Bańka filtrująca i świadomość mechanizmów jej funkcjonowania wśród młodzieży – wyniki badania przeprowadzonego wśród gimnazjalistów. *Zarządzanie Mediami*, 7(3), 159–171. <https://doi.org/10.4467/23540214ZM.19.011.11122>
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants Part 1. *On the Horizon*, 9(5), 1–6. <https://doi.org/10.1108/10748120110424816>
- Ptaszek, G. (2019). *Edukacja medialna 3.0: Krytyczne rozumienie mediów cyfrowych w dobie Big Data i algorytmizacji* (wyd. 1). Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Pyżalski, J., Walter, N., & Iwanicka, A. (2023). Understanding Age-Related Differences in the Development of Digital Communication and Information Skills in Polish Adolescents. *Multidisciplinary Journal of School Education*, 12(2), 145–164. <https://doi.org/10.35765/mjse.2023.1224.07>
- Pyżalski, J., Zdrodowska, A., Tomczyk, Ł., & Abramczuk, K. (2019). *Polskie badanie EU Kids Online 2018. Najważniejsze wyniki i wnioski*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Pobrano z: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu website: https://fundacja.orange.pl/files/user_files/EU_Kids_Online_2019_v2.pdf [dostęp: 20.06.2025].
- Sarowski, Ł. (2017). Od Internetu Web 1.0 do Internetu Web 4.0 – ewolucja form przestrzeni komunikacyjnych w globalnej sieci. *Rozprawy społeczne*, 11(1), 32–39.
- Sitek, M. (2024). Przestrzeń informacyjna młodych Polaków: Przegląd badań. W: M. Wojtkowiak (red.), *Młodzież w infosferze* (s. 109–140). Instytut Badań Edukacyjnych.
- Siuda, P., & Stunża, G.D. (2012). *Dzieci Sieci. Kompetencje komunikacyjne najmłodszych. Raport z badań*. Instytut Kultury Miejskiej.
- Smahel, D., Lebedikova, M., Lacko, D., Kvardova, N., Mýlek, V., Tkaczyk, M., ... Dedkova, L. (2025). *Tech & teens: Insights from 15 studies on ICT's impact on well-being*. London School of Economics and Political Science. <https://doi.org/10.21953/LSE.G4ASYQKCRUM7>
- Smykowski, B. (2007). Dynamika środowiska wychowawczego a wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży. *Czasopismo Psychologiczne*, 13(1), 31–41.
- Surina, I.A., Surina, I., & Chrzanowska-Gancarz, M. (2022). *Młodzież w sieci: (Nie) bezpieczna komunikacja w Internecie*. Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Szczepaniak, R. (2013). *Konwergencja mediów – Orientacje i praktyki badawcze*. Wydawnictwo Róża Wiatrów.
- Tomczyk, Ł. (2019). Problematyczne użytkowanie internetu oraz portali społecznościowych wśród polskiej młodzieży. *E-mentor*, 2(79), 44–54. <https://doi.org/10.15219/em79.1411>
- Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books.
- Twenge, J.M. (2018). *iGEN: Why today's super-connected kids are growing up less rebellious, more tolerant, less happy-and completely unprepared for adulthood*: *(and what this means for the rest of us)* (First Atria Paperback edition). Atria Paperback.
- Uhls, Y.T. (2016). *Media Moms & Digital Dads: A Fact-Not-Fear Approach to Parenting in the Digital Age* (wyd. 1). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315230214>
- Wasylewicz, M. (2024). Media społecznościowe w życiu współczesnego nastolatka. *Humanitas Pedagogika i Psychologia*, 1, 121–134.
- Wąsowicz, G., & Styśko-Kunkowska, M. (2014). *Młodzież w Internecie: Zagrożenie uzależnieniem: podręcznik do kwestionariusza MAWI*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Wojtkowska, A., Hewiak, E., & Gąsiorowska, A. (2023). *Nadużywanie mediów elektronicznych przez dzieci i młodzież: Badanie rozpowszechnienia problemu, jego determinantów i nowej interwencji profilaktycznej redukującej skalę problemu Raport z badań realizowany w ramach zadania 5.5. Narodowego Programu Zdrowia: Prowadzenie badań dotyczących uzależnień behawioralnych oraz monitorowanie i ewaluacja podejmowanych działań*. Fundacja Badań Społecznych. Pobrano z Fundacja Badań Społecznych: https://kcpu.gov.pl/wp-content/uploads/2024/01/FBS_Naduzywanie-mediow-elektronicznych-przez-dzieci-i-mlodziez-.pdf [dostęp: 20.06.2025].